

מראי מקומות- בבא מציעא נ'

חוזרין, זהו רק לפי רבי, דס"ל דבאונאת שתות יד הנתאנה על העליונה, וא"כ ע"כ הנפק"מ בין שתות ובין יתר על שתות היינו דביתר על שתות שניהם חוזרין. אבל לפי ר' נתן, דקיי"ל כוותיה, דס"ל דשתות קונה ומחזיר אונאה, א"כ יכולין לומר דביתר על שתות יד הנתאנה על העליונה, ויכול לתבוע אונאתו. אולם הבעל המאור חולק ע"ז, דכיון דלא אמרי' דיכול המוכר לבטל המקח א"כ תובע הלוקח אונאתו (וכמש"כ תוס' בשם הריב"ם), א"כ ע"כ הא דאמרי' דשניהם חוזרין בביטול מקח, היינו לכ"ע [וצ"ע ההוכחה בזה, ואולי כוונתו בזה לדחות ראיית היש מי שאומרים מהגמ' בב"ב]. וגם כיון דרבי ס"ל דביתר על שתות שניהם חוזרין, ולא מצינו דחולקים בזה, א"כ י"ל דבזה לא פליגי.

(ג) **ואילו יתר על שתות שניהם חוזרין-** האחרונים (ברכת שמואל סי' מ"ו, וח"י ר' ראובן סי' כ"ג) חקרו בגדר דין זה דביטול מקח, האם סברא הוא כמו כל מקח טעות, דהיינו, דמה שיכולים לחזור הוא משום דהוי טעות בעיקר המקח, או דהוי דין מדיני אונאה, דכמו דבאונאת שתות דין תורה הוא דיכול המתאנה לתבוע האונאה, כן ביתר על שתות יכולים שניהם לחזור. וע' בברכ"ש שהביא מה שהק' הראב"ד לקמן (נ"ז) [ע"פ ביאור הברכ"ש], דלמה שניהם יכולים לחזור, הרי אי"ז שייך לכל מקח טעות, שהרי אין כאן טעות בעיקר המקח, ואם נאמר שיש אומדנא שאינם רוצים המכר, ובזה נתבטל המקח, א"כ במה נתקיים אח"כ (אחר הזמן של כדי שיראה לתגר), הרי מעיקרא לא הי' קנין. וע"כ מה שיכול לחזור הוא משום דיני אונאה, דהתורה אמרה דביתר משתות יכול לחזור על המקח, וע"ז שפיר הק' הראב"ד, דא"כ למה שניהם יכולים לחזור, מאיזה דין אמרי' דהמאנה יהי' יכול לחזור מחמת דיני אונאה.

[וע"ש בתירוץ הראב"ד, ומשמע דס"ל דכיון דבושה גדולה הוא לשניהם שיש אונאה גדולה זו, א"כ טוב לשניהם שיבטל המקח כדי שלא תזכר האונאה, אבל אם שהו כדי שיראה לתגר, הא כבר מחלו ולא חשו על הבושה, וא"כ שפיר חל המקח, וצ"ע בדיוק כוונתו]. וע"ע בח"י ר' ראובן דהוכיח מהא דאמרי' דאין דין ביטול מקח בקרקעות, אף דלכאור

(א) **איבעיא להו, פחות משתות לרבנן לאלתר הוי מחילה או בכדי שיראה לתגר או לקרובו- כ' השטמ"ק בשם ר' פרץ והרא"ש, הרי לכאור' השאלה דוקא לפי ר' יהודה הנשיא, דאילו לר' נתן דס"ל דשתות קנה ומחזיר אונאה, עכצ"ל דפחות משתות הוי מחילה לאלתר, דאל"כ אין חילוק בין פחות משתות לשתות (וכ"כ תוס' לדינא בעמוד ב', דכיון דקיי"ל כר"נ, ע"כ מחילה בפחות משתות לאלתר הוא). וא"כ, לכאור' ק', לימא דכיון דבזה לא מצינו דפליגי ר' נתן ורבי, לימא דגם רבי ס"ל דהוי מחילה לאלתר. ותי' דבאמת הי' שייך להוכיח איפכא, דכיון דלר' נתן ע"כ כל החילוק בין פחות משתות לשתות הוא אם הוי מחילה לאלתר או כדי שיראה לתגר, א"כ לימא דגם לרבי יש רק חילוק א' בין פחות משתות לשתות, ולימא דחילוק זה הוא רק דבשתות ידו על העליונה ובפחות משתות הוא מחילה, אבל לגבי הזמן אין חילוק. וכיון דשייך להוכיח כזה, וגם סברא להוכיח איפכא, וכנ"ל, לכן אין שייך להוכיח מהא דר' נתן. וע"ע בהערות להגרי"ש, דביאר דקו' השטמ"ק מעיקרא ליתא, דבאמת י"ל דגם ר' נתן מודה דמחילה אינו לאלתר, דהא כבר דנו הראשונים בענין אונאה פחות משתות, האם יש בה הלאו דלא תונו או לא (כבר הבאנו דבריהם לעיל בדף מ"ט), דבשורת הרא"ש נסתפק בזה, והרמב"ם והחינוך ס"ל דאין לאו בפחות משתות. וא"כ, י"ל דשפיר יש נפק"מ גם לר' נתן בין שתות לפחות משתות, אפי' אם יכול לחזור עד כדי שיראה לתגר, דהיינו לענין הלאו, וא"כ שפיר י"ל דשאלת הגמ' שייך גם בר' נתן (ואף דנקט הגמ' דאילו שתות ידו על העליונה, וכו', שהוא נפק"מ רק לרבי, והי' יכול גם להביא נפק"מ זו דהאיסור, דשייך לכ"ע, מ"מ לרווחא דמלתא נקט נפק"מ זו, דשייך לגבי המקח עצמו).**

(ב) **דאילו שתות מי שנתאנה חוזר, ואילו יתר על שתות שניהם חוזרין- כ' הבעל המאור (ל):** בדפיו בסוף דבריו) בשם יש מי שאומרים, דמה דאמרי' כאן דביתר על שתות שניהם

אלא דכ' דנראה דהדין הוא עם הסמ"ע, דכיון דהמתאנה לא חזר, ממילא נתגלה למפרע שהי' המקח קיים. אבל צ"ע, דא"כ לכאור' לימא דאם קודם שנתרצה המתאנה חזר המאנה, אז אם אח"כ נתרצה המתאנה בהמקח, לימא דאף דכבר חזר המאנה, מ"מ המקח קיים למפרע, והרי מבואר בהרמ"א שם דאי"ז הדין, וצ"ע.

שייך הסברא דביטול מקח, דע"כ דין ביטול מקח הוי מדיני אונאה.

(ז) **לא שנו אלא לוקח, אבל מוכר לעולם חוזר-** העיר המעיני החכמה, לימא דכמו דאמרי' דעל הלוקח לברר ע"י שמראה לתגר או לקרובו, ואם אינו עושה כן אמרי' דודאי מחל, י"ל דה"ה המוכר, כיון שהי' לו החפץ אצלו, ולא בירר קודם שמכרו, ע"כ היינו משום דמחל האונאה. ותי' דצ"ל דאמרי' דמסתמא לא ידע בשעת מכירה דהי' נתאנה, דאם הי' יודע, לא הי' מוכרו כ"כ בזול, רק אצל הלוקח הוי הוכחה ממה שלא החזירו דודאי מחל. והק' האילת השחר, איך תי' הקו', לימא דעליו הי' לבררו מקודם, דכיון שהי' יכול לבררו מקודם ולא ביררו ודאי מחל. ותי' (ולכאור' זהו כוונת המעיני החכמה), דודאי בשעת הקני' לא הי' כוונת המוכר למחול אונאתו, ואף אם הי' לו האפשרות לברר ולא ביררו, מ"מ אי"ז ראי' שמחל, דמסתמא אין אדם מוחל על אונאתו בשעת המכירה. אבל אחר המכירה, די ש אנשים דאחר זמן כבר מוחלים, לכן אמרי' דאם לא בירר הלוקח בזמן שהי' יכול לברר, אמרי' דכבר מחל אם הי' שם אונאה.

(ח) **אבל מוכר לעולם חוזר- פרש"י,** שאין בידו מה להראות עד שיראה טלית אחרת כדמותה נמכרת בדמים יקרים, הלכך לעולם חוזר. וכ' הרשב"א בשם הרי"ף דאם יש עדים דאתרמי לי' זבינתא כזה וידע דטעה ולא הדר בי', בכה"ג שוב אינו יכול לחזור, דהא מחל. והק' הרשב"א ע"ז, דא"כ לא הי'ל' לסתום כ"כ ולומר דלעולם יכול לחזור. ועוד, הא בסמוך אי' מעשה באושפזיכני' דרמי בר חמא, דמבואר שם דהי' יודע דנתאנה, ומ"מ אמר לו ר"נ דיכול לחזור לעולם, ולמה, לימא דמחיל. ולכן כ' הרשב"א דבאמת המוכר יכול לחזור לעולם, דכיון דלא ידע אי טעה או לא עד דאתרמי לי' זבינתא כזבינתא, ולא מצו רבנן ליתן שיעור, לכן אמרו דלעולם חוזר, כדי שלא תחלוק בשיעורין. וכן כ' על דרך זה לחלוק על מש"כ הרמב"ם (מכירה י"ב, ו'), שאם הי' המקח דבר שאין במינו שינוי, ויכול לשאול בשוק מה שער של

(ד) **אי הכי, במאי שמחו מעיקרא, תפשוט** דביטול מקח לרבנן לעולם חוזר- יש להק', איך שייך לפשוט כן, הרי לעולם י"ל דביטול מקח אינו חוזר לעולם, ומה דשמחו מעיקרא, היינו משום דבאמת פחות משליש לר' טרפון הוא כמו פחות משתות לרבנן, וא"כ שפיר שמחו מעיקרא, משום שהי' מחילה לאלתר על פחות משליש, וזה הי' שמחתם. וכ' הפני יהושע דלשון הגמ' משמע דלאו בדרך דחי' אמרי' דפחות משליש לר' טרפון כשתות לרבנן, אלא דבלאו הקו' הי' פשוט כן, וא"כ אין לחזור מתי' זה דפחות משליש לר"ט כשתות לרבנן. ועע"ש מה שתי' בזה.

(ה) **ואת"ל בכדי שיראה לתגר או לקרובו, מאי איכא בין שתות ליתר על שתות-** הק' הפני יהושע, מהכ"ת שיש שום חילוק בין שתות ליתר על שתות, דלמא כוונת המשנה לומר דאונאה הוא משתות ולמעלה. ואין לומר משום דאי' בברייתא בסמוך דמחלק בין שתות ליתר על שתות, דע"כ לא ידע השואל ברייתא זו, דאי' שם בפירוש דדין ביטול מקח הוא ג"כ כדי שיראה לתגר וכו'. ותי' דע"כ יש חילוק בין שתות ליתר על שתות, דהא אמרי' לעיל דיתר על שתות עד שליש לר"ט, היינו כמו שתות לרבנן, וא"כ ע"כ לרבנן יש איזה חילוק בין שתות ובין יתר על שתות, דאל"כ מה חידש ר' טרפון, הרי גם רבנן ס"ל דיתר משתות כשתות, אע"כ דמחלקים.

(ו) **וזה וזה בכדי שיראה לתגר-** יש לעי', הא דיתר משתות הו"ל ביטול מקח רק עד כדי שיראה לתגר, האם אמרי' דלאחר כדי שיראה לתגר נמצא דהו"ל המקח קיים למפרע, או דלמא חל רק מכאן ולהבא. וע' בברכת שמואל (סי' מ"ו) שהביא מח' הראשונים בזה, אם חל רק מכאן ולהבא, או דנמצא דלמפרע לעולם הי' המכר חל. וע' בברכ"ש מש"כ לבאר סברותיהם. וע"ע בנתיבות (רכ"ז, א') שהביא מה דס"ל להסמ"ע שם דאם לא ביטל המתאנה המקח, הו"ל כאילו נתרצה מעיקרא, ואם קידש הלוקח אשה בחפץ זו מקודשת. [וע"ע שם דצידד דתלוי באם המאנה יכול לחזור, דא"כ אמרי' דאין המקח נתקיים עד שנתרצה המתאנה, ומשמע שהוא מכאן ולהבא,

חפץ זה, דזה אינו יכול לחזור עד כדי שישאול בשוק. וגם ע"ז כ' הרשב"א דאינו, וע"ש לראיותיו, אבל עכ"פ כ' לחלוק באותו הטעם, דלא פלוג רבנן בתקנותיהם.

(ט) **אבל מוכר לעולם חוזר- כ' רש"י**, דזהו היכא דלא נתייקרו טליתות בינתיים. ובביאור דבריו, כ' הרישב"א דלכאו' ק', מה לי אם נתייקרו בינתיים, הרי סכ"ס הי' אונאה גם מעיקרא. וביאר, דכיון דלא תבע אונאתו עד עכשיו, א"כ ודאי הכיר אונאתו מעיקרא, דאל"כ, איך הכיר עכשיו אונאתו, הרי עכשיו נתייקר, ואיך עכשיו יודע מה שהי' מקודם. אע"כ דכבר הכיר היוקר מעיקרא, אלא דמחלו, ומה שתבעו עכשיו, היינו משום שנתייקר.